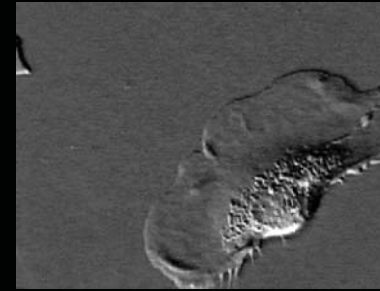

EGYEDI MOLEKULA VIZSGÁLATOK

KELLERMAYER MIKLÓS

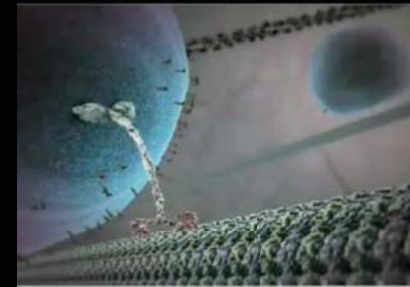
Élő sejtben: molekulagépezetek sokasága

Tovakúszó keratinocita

Mikrotubulus dinamikus instabilitás

Vezikulum transzport kinezzinnel

Fehérjeszintézis riboszómán

<http://multimedia.mcb.harvard.edu>

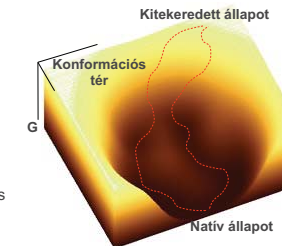
Egyedi molekula vizsgálatok

- Miért vizsgáljunk egyedi molekulákat?
- Az egyedi molekula tudomány rövid története
- Vizsgálható paraméterek (topográfia, fluoreszcencia, erő)
- Egyedi molekulák vizsgálati technikái (fluoreszcencia, mechanika, molekuláris fogantyúk problémája)
- A molekuláris szingularitás (egylépcsős bleaching, erőgörbe)
- Folyamatok az egyedi molekula skálán (fluktuációk, átmenetek)
- Szabadentalpia, aktivációs energia, reakciósebesség, reverzibilitás
- Mechanikai erő hatása az aktivációs kinetikára; mechanokémia
- Példák (fehérjeterjedés, RNS tekercs, thioredoxin, motorfehérjék)

Miért vizsgáljunk egyedi molekulákat?

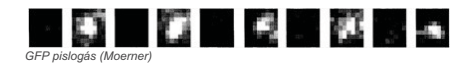
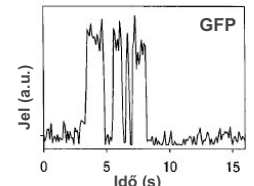
1. Térbeli kiátlagolódás kiküszöbölődik

párhuzamos útvonalakon haladó folyamatok, pl. fehérjegombolyódás

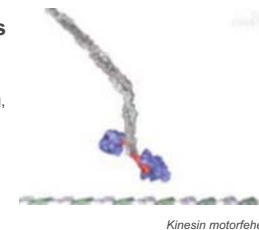
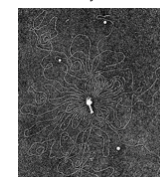
2. Időbeli kiátlagolódás kiküszöbölődik

Sztokasztikus folyamatok, pl. fluorofor pislogás

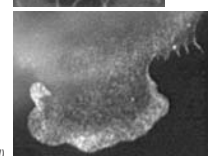
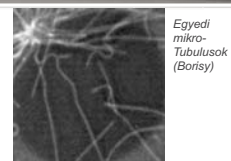
3. Biomolekuláris mechanika

Molekuláris rugalmasság, motorfehérje funkció

4. Egyedek azonosítása, követése sokaságban

Térbeli és időbeli transzport útvonalak (pl. víruspartikulumok celluláris mozgása, citoskeletális filamentumok dinamikája)

Egyedi molekula tudomány története

1976: Egyetlen antitestmolekula fluoreszcencia mikroszkópos felvétele

1986: J. Spudich, T. Yanagida, in vitro motilitási próba

1991: J. Spudich, T. Yanagida, J. Molloy, egyedi miozin mechanika

1994: T. Yanagida, egyetlen ATP turnover miozinon

1994: K. Svoboda, S. Block, egyedi kinesin mechanika

1996: C. Bustamante, D. Bensimon, DNS molekula megnyújtása

1996: T. Ha, S. Weiss, egy-molekulapár FRET

1997: W. E. Moerner, GFP pislogás

1997: M. Kellermayer, M. Rief, L. Tskhovrebova, titin megnyújtás (első fehérje)

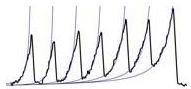
1998: Kinosita, F1F0 ATPase lépési kinetika

1998: J. Fernandez, genetikai polipeptid mechanika

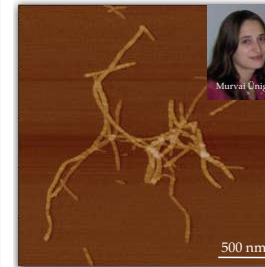
2001: J. Liphardt, C. Bustamante, RNS megnyújtása

2004: J. Fernandez, egyedi fehérjemolekula folding

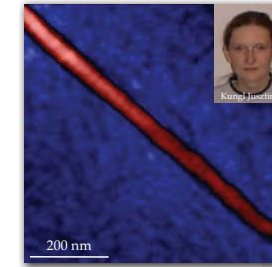
2008: Bustamante, Tinoco: riboszóma mechanika

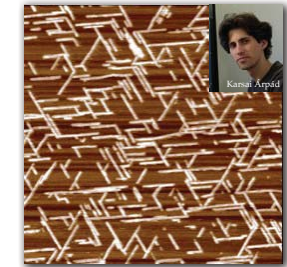
Vizsgálható paraméterek: topográfia

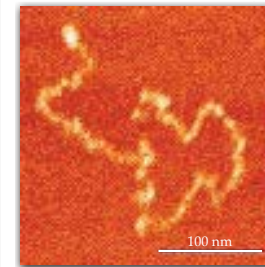
Amyloid β1-42

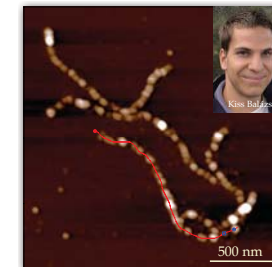
Fibrin protofibrillum

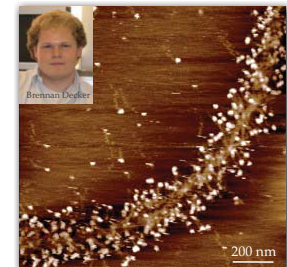
Amyloid β25-35

Titinmolekula

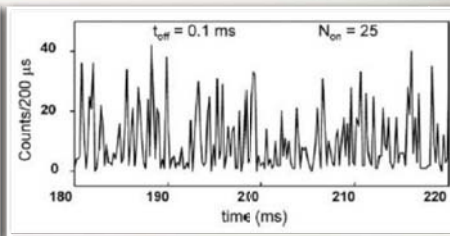
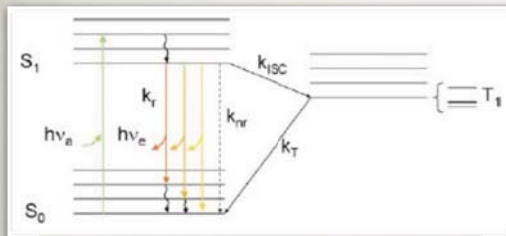

Dezmin filamentum

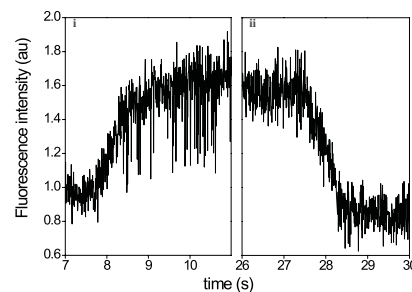

Miozin vastag filamentum

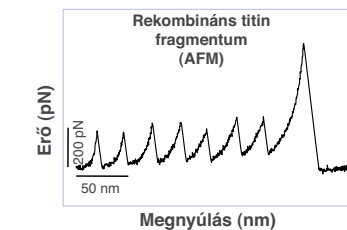
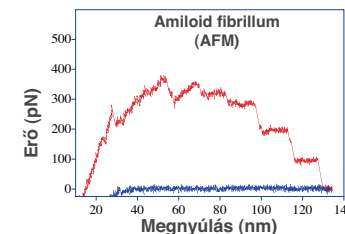
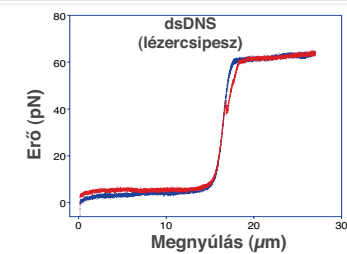
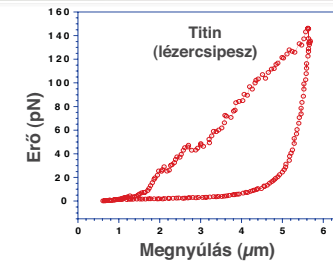
Vizsgálható paraméterek: Fluoreszcencia

TRITC-jelölt titinmolekulák

Vizsgálható paraméterek: erő

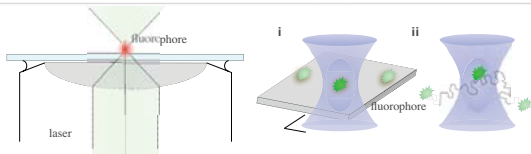

RUGALMASSÁG + SZERKEZETI VÁLTOZÁS ("ÁTMENET")

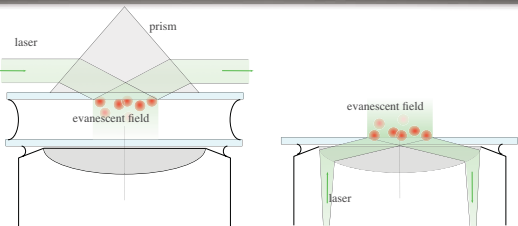

Egyedi molekulák vizsgálata: fluoreszcencia technikák

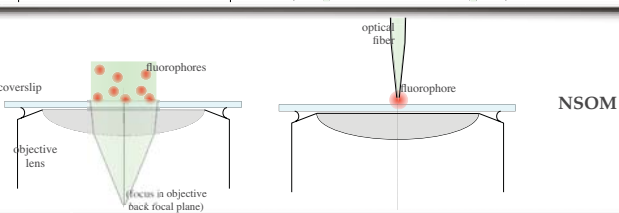
Konfokális
mikroszkópia

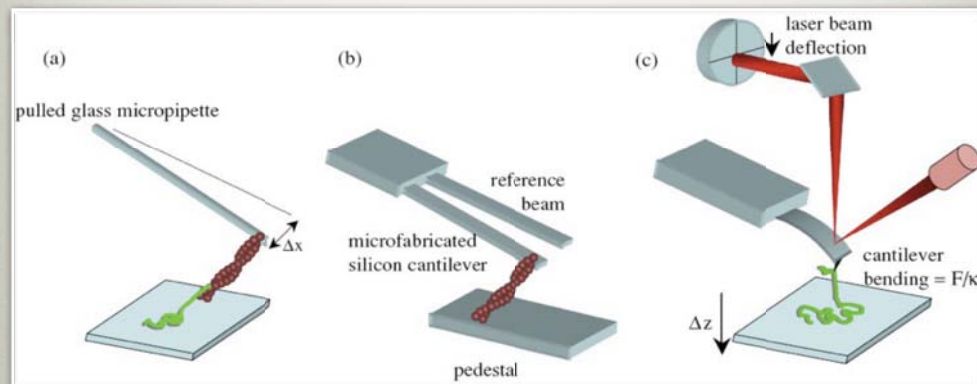
TIRF
mikroszkópia

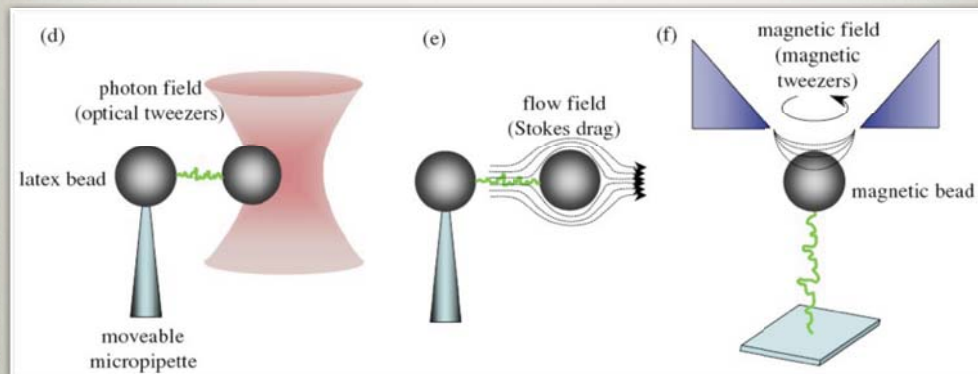
Epifluoreszcencia
mikroszkópia

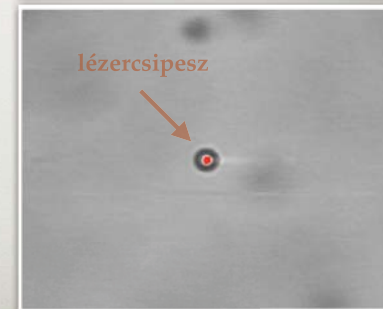
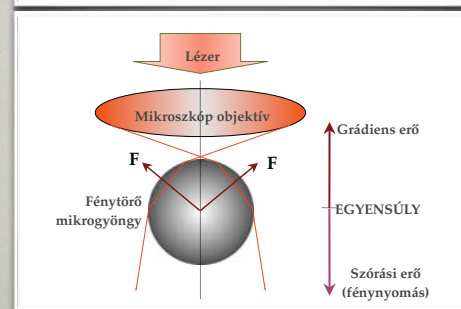
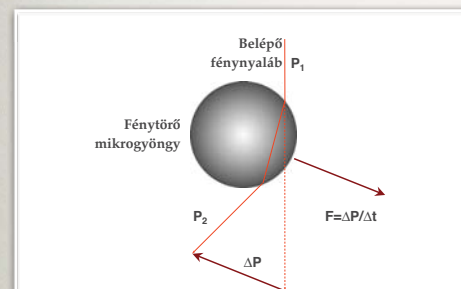
Egyedi molekulák vizsgálata: manipuláció rugólapka technikákkal

Egyedi molekulák vizsgálata: manipuláció mező alapú technikákkal

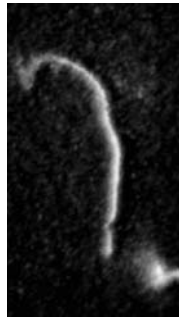

A lézercsipesz

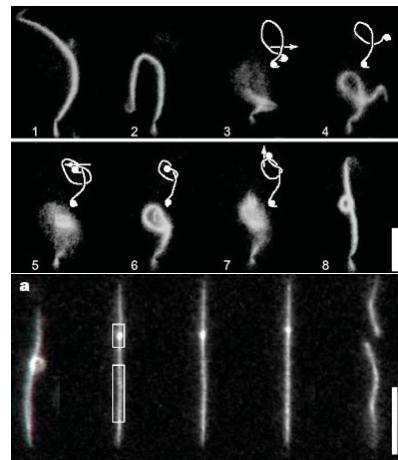

Csomókötés egyetlen aktin filamentumra lézercsipessel

Aktin filamentum
manipuláció

Arai et al. Nature 399, 446, 1999.

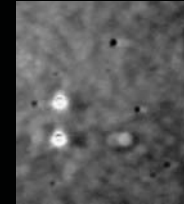

Csomókötés egyetlen DNS láncra

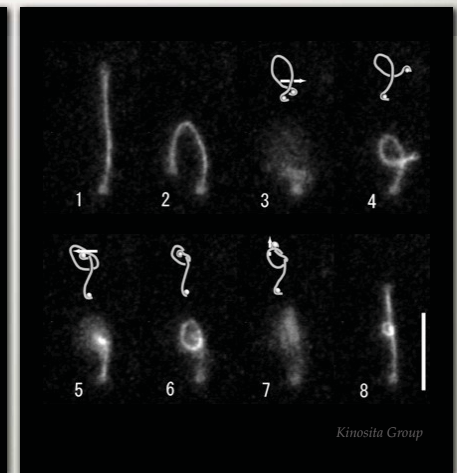
mikrogyöngy mozgatható
lézercsipeszben

Fáziskontraszt kép

Fluoreszcencia kép

mikrogyöngy stacionárius
lézercsipeszben

Kinosita Group

Molekuláris fogantyúk problémája

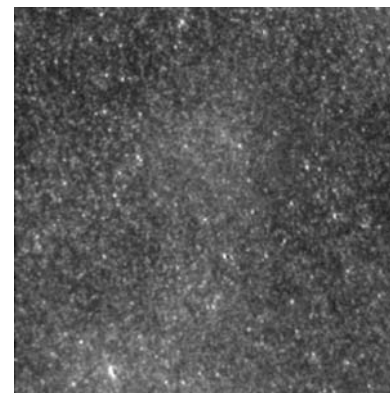
mikrogyöngy $\sim 1 \mu\text{m}$

molekula $\sim 10 \text{ nm}$

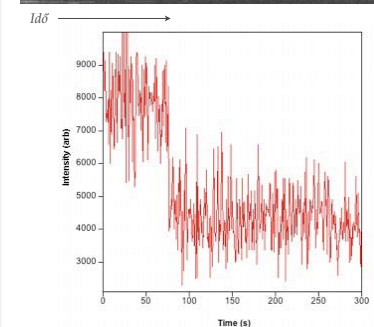
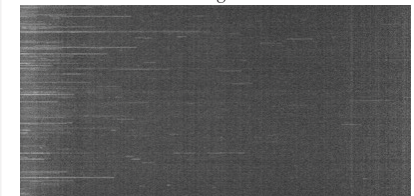
Molekuláris szingularitás: egylépcsős photobleaching

TIRFM

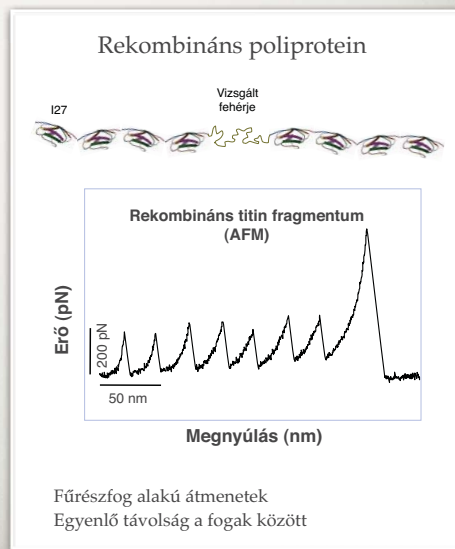
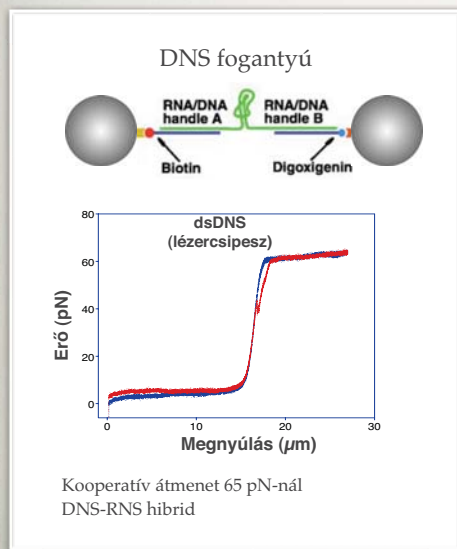

Alexa-488-PGK

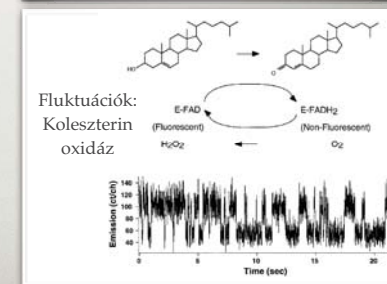
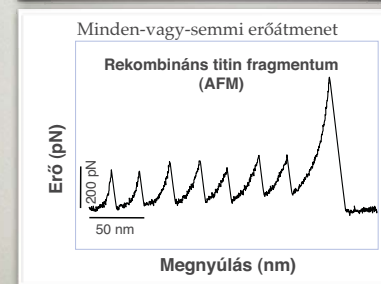
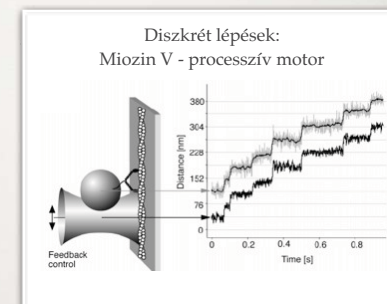
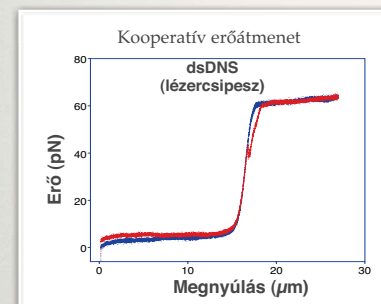
Kimogram

Molekuláris szingularitás: nanomechanikai ujjlenyomat

Folyamatok az egyedi molekula skálán

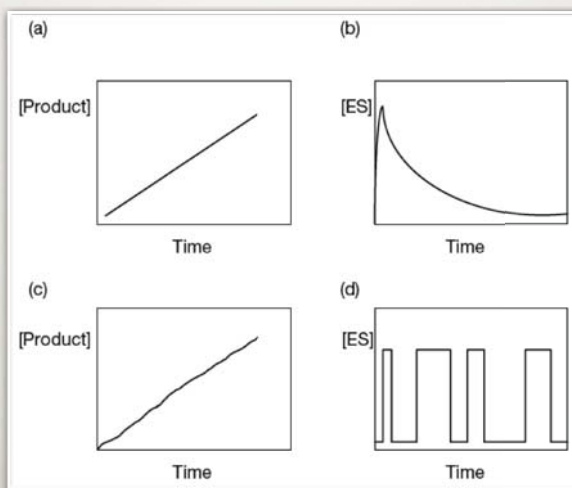

“Bulk versus single”

Többszörös turnover

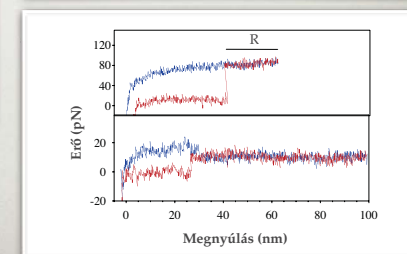
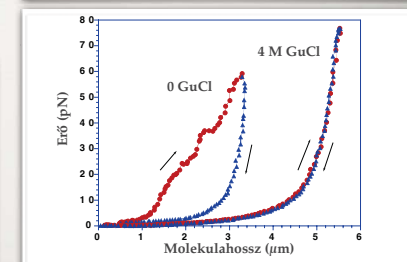
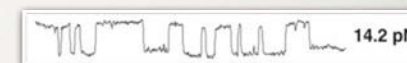
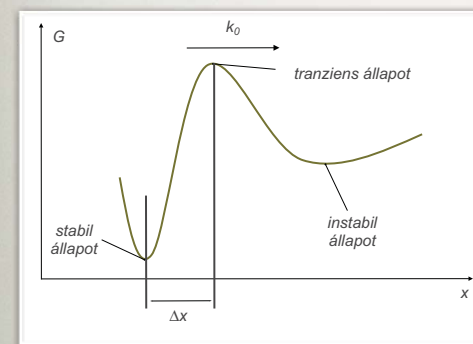
Egy (egyedi) turnover

BULK

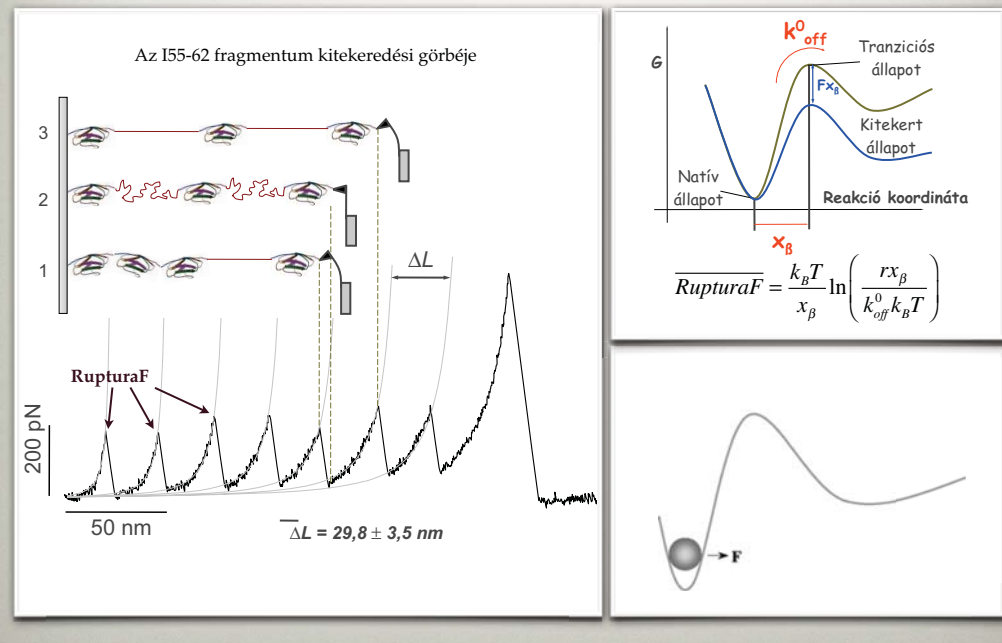
SINGLE

Aktiváció, sebesség, reverzibilitás

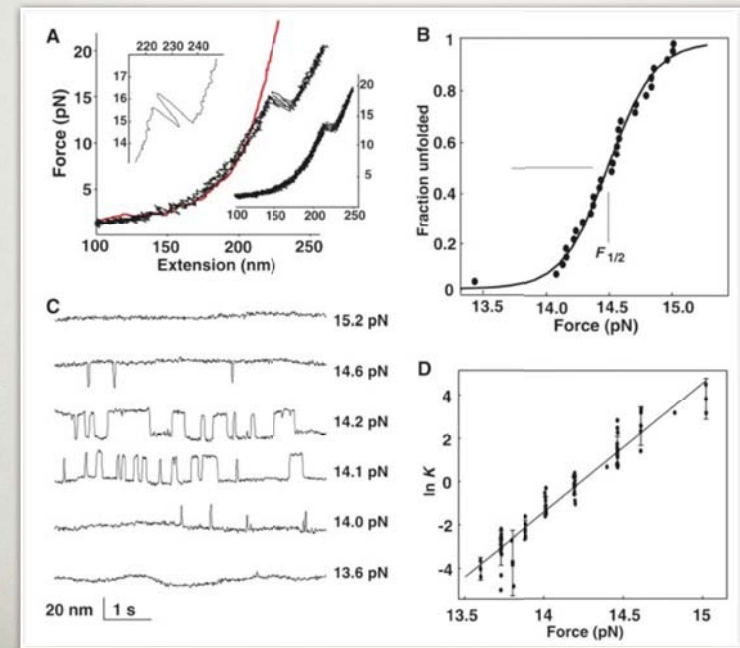

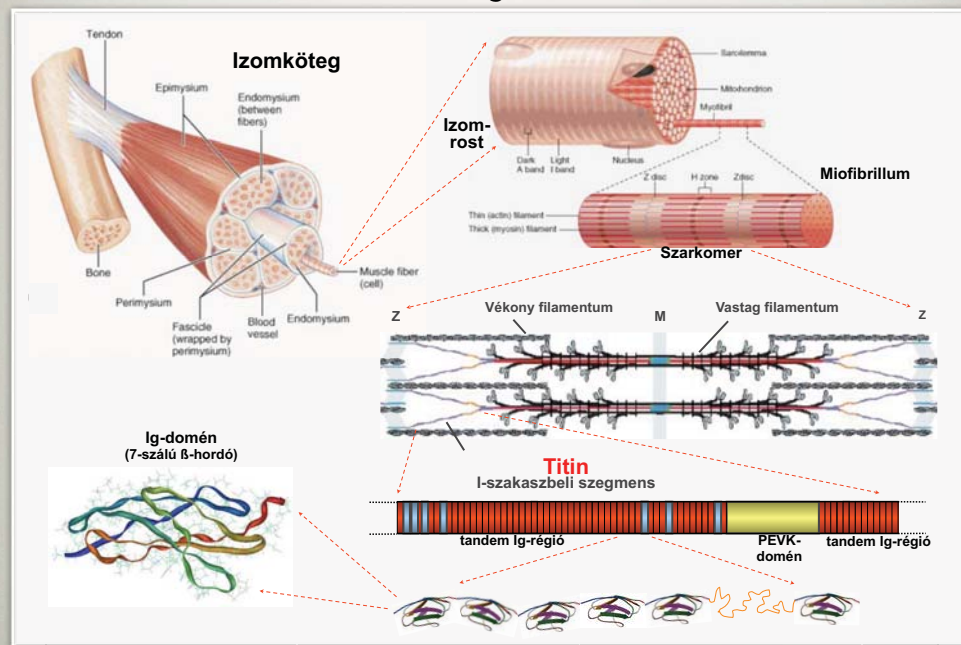
Erő hatása az aktivációra: titin irreverzibilis kitekerése

Erő hatása az aktivációra: RNS hajtű egyensúlyi kitekerése

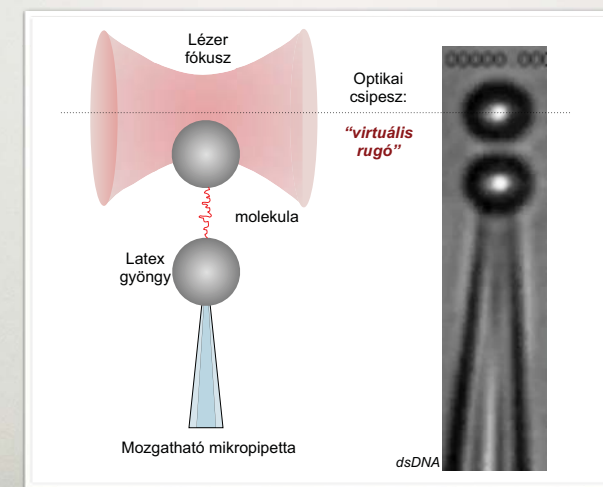

Példa: fehérjetekeeredés

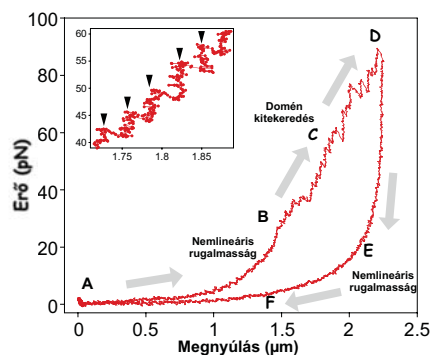
EGYETLEN MOLEKULA MEGNYÚJTÁSA LÉZERCSIPESSZEL

Molekuláris erők mérhetők a lézercsipesz *virtuális rugó* tulajdonságai miatt

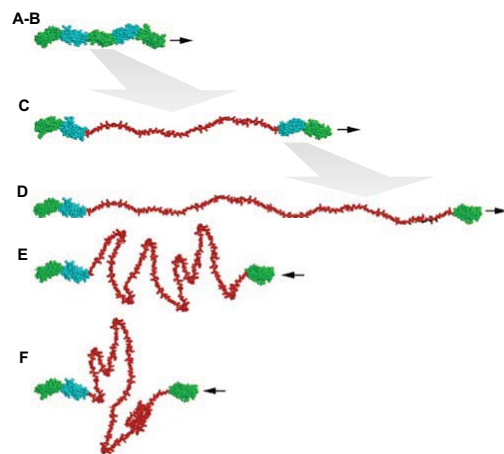
Natív titin nanomechanikája

Erőválasz

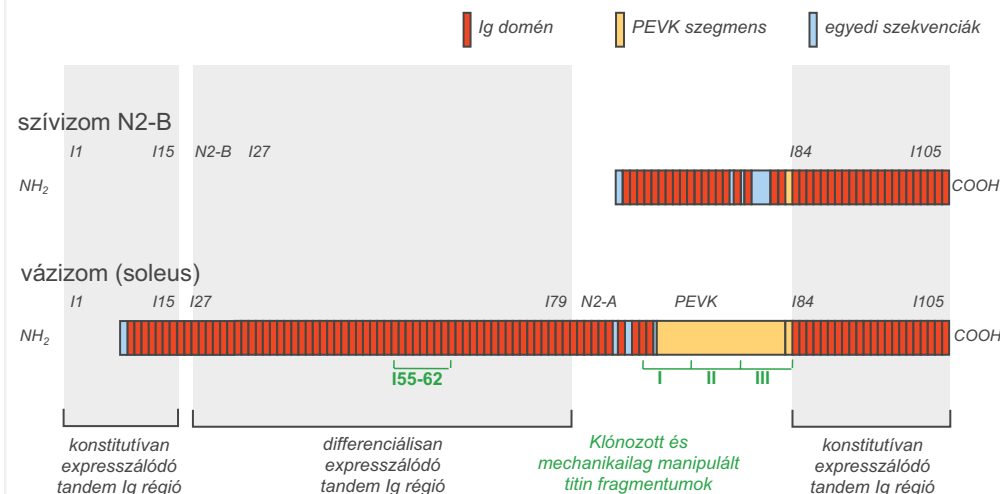

A mechanikai erő stabilizációs sorrendbe szervezi a titin doménjeit.

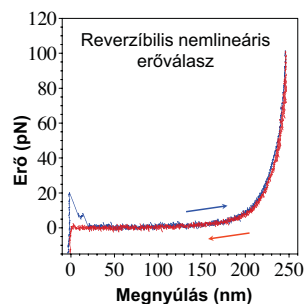
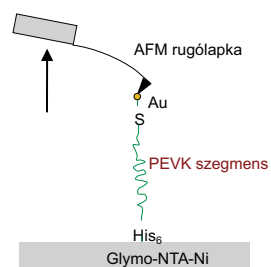
Erővezérelt szerkezeti változások

Titin doménszerkezet

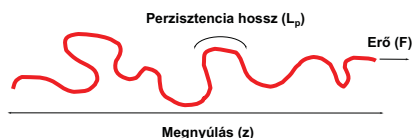

PEVK domén: elasztikus molekulaszakasz

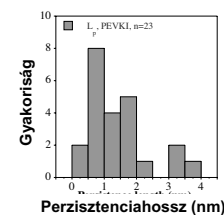

Féregszerű lánc (Wormlike chain) model

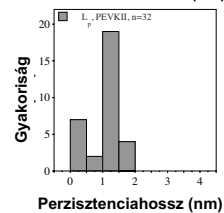
$$\frac{FL_p}{k_B T} = \frac{z}{L_c} + \frac{1}{4(1 - z/L_c)^2} - \frac{1}{4}$$

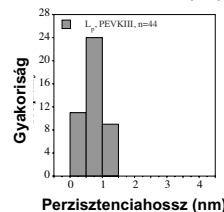
A PEVK domén elektrosztatikusan hangolható molekula-teleszkóp

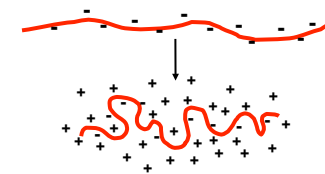
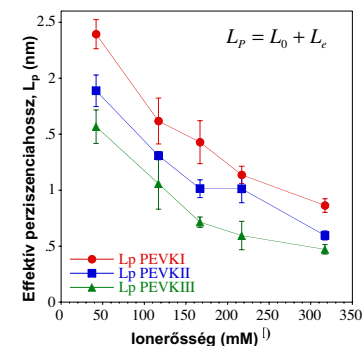
N-terminális szegmens

Középső szegmens

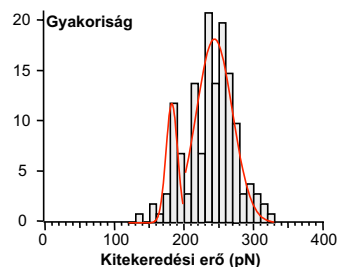
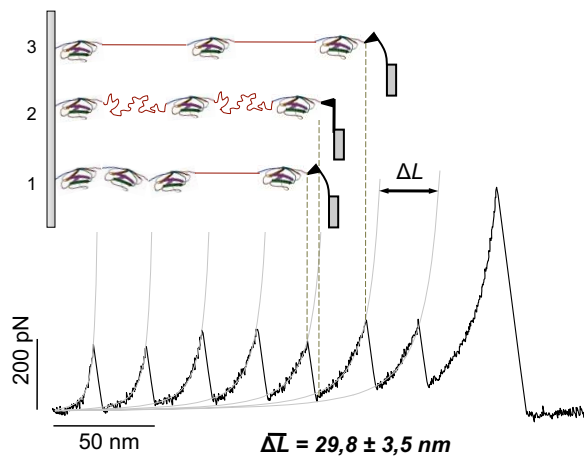

C-terminális szegmens

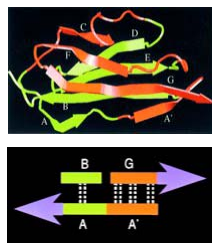
Titin I55-62: viszkoelasztikus molekulaszakasz

Az I55-62 fragmentum kitekeredési görbéje

Mechanikai stabilitás alapja:

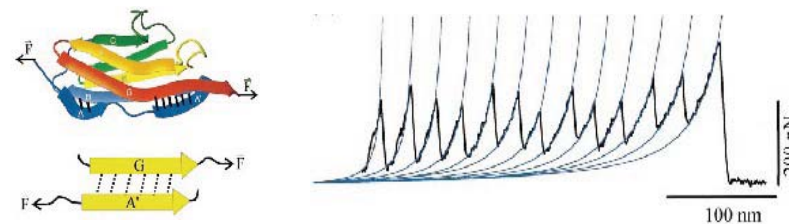
Az Ig domén első és utolsó β -láncait összetartó, párhuzamosan csatolt H-hidak

A mechanikai stabilitás biológiai logikája

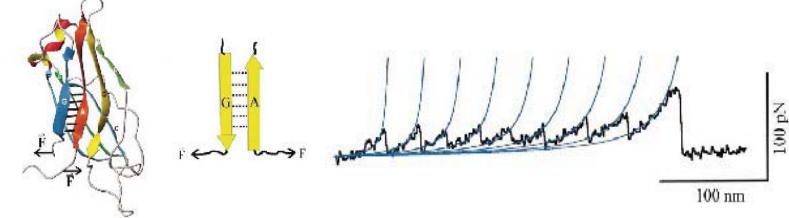
Szerkezetet összetartó H-hidak párhuzamos csatolása

Nagy kitekeredési erő

Szerkezetet összetartó H-hidak soros csatolása

Alacsony kitekeredési erő

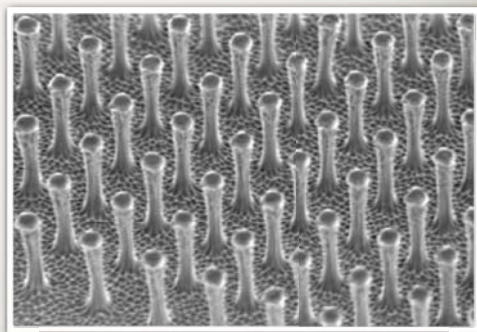
Nanotechnológiai alkalmazás

Effektív ragasztóanyag a párhuzamos csatolás elvén

Gecko talp tapadása:

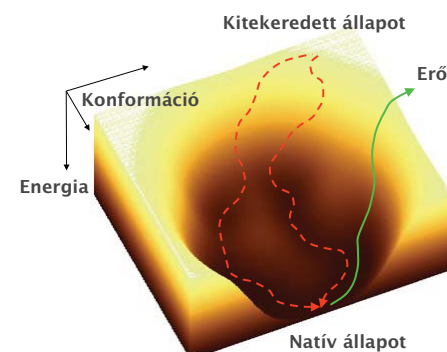
Párhuzamosan csatolt Van der Waals kötések a serték és a felület között

Mesterséges gecko talp

A FEHÉRJEGOMBOLYODÁS FÁZISTERÉNEK VIZSGÁLATA EGYEDI MOLEKULA MÓDSZERREL

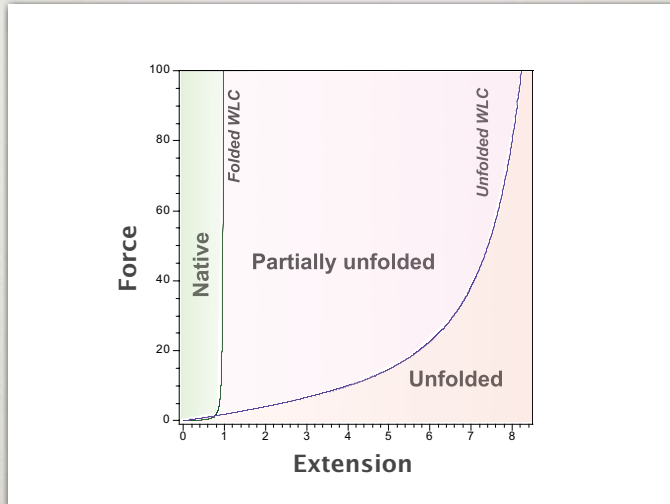
Fehérje folding fázistér

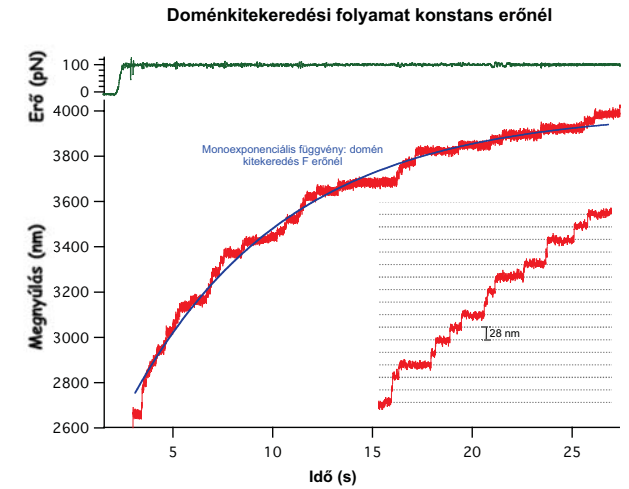
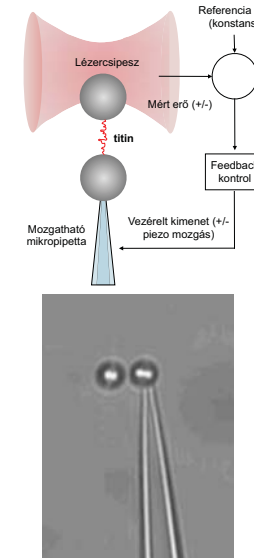
Mechanikai erő segítségével a konformációs tér kevésbé betöltött részei is vizsgálhatók.

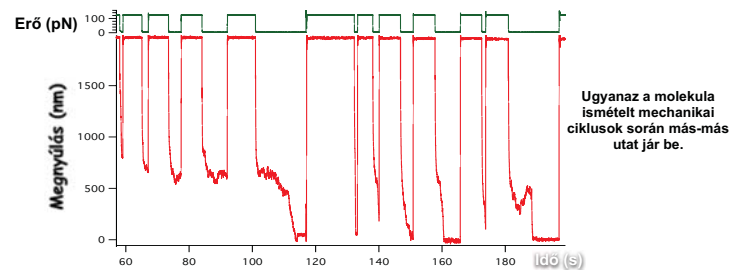
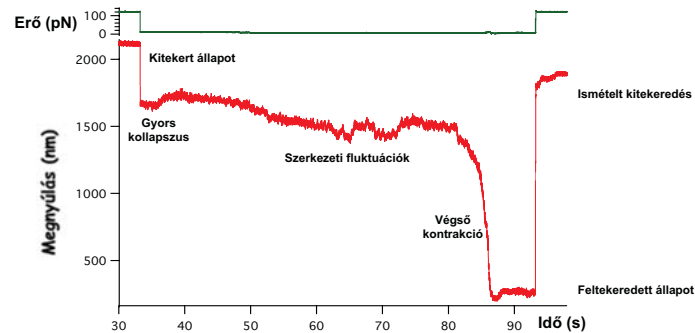
A TITIN GOMBOLYODÁSI FÁZISTERE

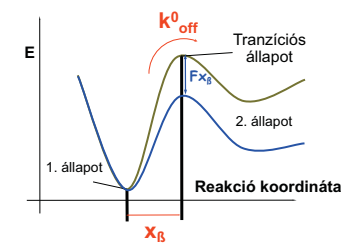
Titin nanomechanika erővisszacsatolt lézercsipessel

Titin feltekeredés konstans erőnél

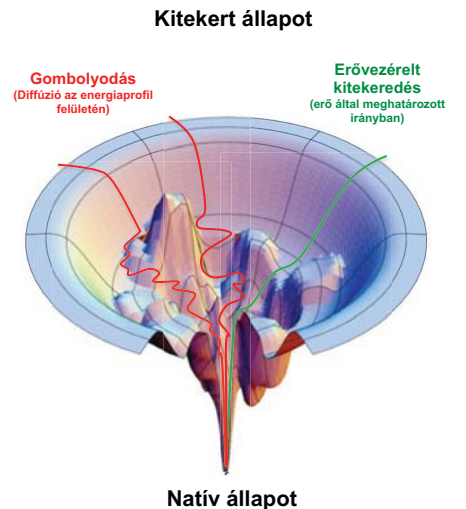
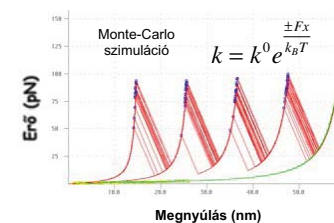

Biomolekuláris folyamatok mechanikai erőterben

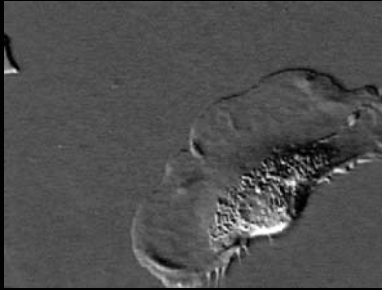

A pillanatnyi erő (F) a vezérelt folyamat (k_{off}) illetve terhelés (r) sebességeinek arányától és az energiaprofil alakjától (x_B) függ:

$$\bar{F} = \frac{k_B T}{x_B} \ln \left(\frac{r x_B}{k_{off}^0 k_B T} \right)$$

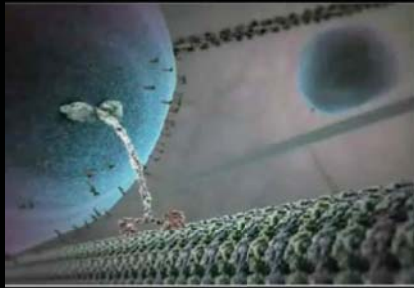
Élő sejtben: molekulagépezetek sokasága

Tovakúszó keratinocita

Mikrotubulus dinamikus instabilitás

Vezikulum transzport kinezinnel

Fehérjeszintézis riboszómán

<http://multimedia.mcb.harvard.edu>